

”Regler” inom bildkomposition

Bakgrund

Innehållet i detta dokument baseras dels på innehållet i Moderskeppets kurs: Bildkomposition för fotografer, dels på dokument som jag hittat på nätet! Om det inte står annat kommer bilderna från mitt eget bildarkiv.

Det finns inte några obrytbara regler för hur du bör komponera bilder som du skapar med fotografi. Men det finns ett antal erfarenhetsmässiga riktlinjer inom bildkonsten som kan hjälpa dig att förbättra ditt kompositionstänkande.

I detta dokument är några av de vanligaste samlade.

Vad menas då med ”bildkomposition”? Det handlar om hur vi placerar olika bildelement inom den ram som bilden omfattar. Bildkomposition har tillämpats så länge människan har skapat ”bilder”.

Först några ”verktyg” som vi kan använda när vi skapar våra fotografier.

”Verktyg”

Bildformat

Ett av kompositionsbesluten vi behöver ta är bildformatet. Det kommer definitivt att påverka kompositionen och beror förstås på vad vi tänker använda bilden till.

Standard 2:3

Idag är antagligen det vanligaste ett format där bildens sidor har förhållandet 2:3. (Jfr det gamla negativformatet 6 x 9 cm). Detta format är oftast standardvalet i våra digitala systemkameror och har sina rötter i småbilsformatet 24 x 36 mm och motsvarar bildförhållandet på kamerans digitala sensor. Är det liggande kallas det ofta för ”Landskap” och om det är stående för ”Porträtt”.

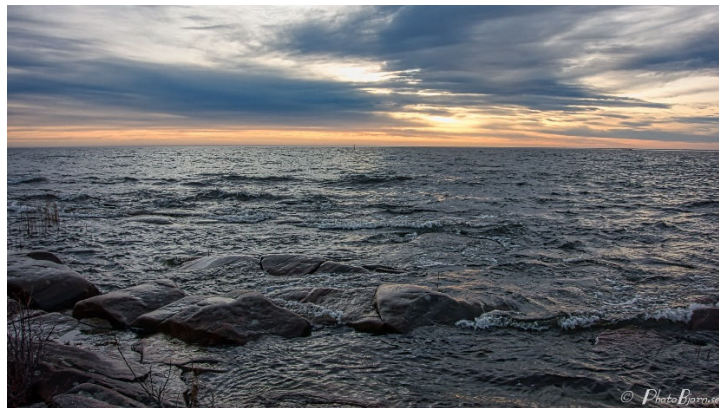
Bild 2 Format 2:3, "Landskap"

Bild 1 Format 2:3, "Porträtt"

Wide screen 16:9

I många digitala systemkameror kan vi även ofta välja "Wide screen", som har bildförhållandet 16:9, ett ganska vanligt format på bildskärmar och TV-skärmar. Det formatet kan man ju välja om avsikten är att presentera slutresultatet på en sådan skärm (eller om man spelar in en film). I detta fallet utnyttjar man inte hela ytan på kamerans sensor.

Bild 3 Format 16:9 Wide screen

Kvadratisk format 1:1

Ibland vill man göra kvadratiska bilder, 1:1, som ju var vanliga förr i kameror som fotograferade med negativformatet 6 x 6 cm, eller i Instamatic med sitt 26 x 26 mm format. Idag är det kanske vanligt på grund av Instagram? Oftast skapar man det kvadratiska formatet i efterbehandlingen.

Bild 4 Kvadratisk format

Panorama

Nöjer man sig inte med wide screen, då kan göra ett "panorama". Många digitalkameror kan automatiskt ta en rad med bilder samtidigt som du rör kameran vågrätt eller horisontellt. Kamerans logik sätter sedan samman bilderna till en enda lång bild. Alternativt tar man ett antal bilder med viss överlappning som sedan monteras ihop i efterbehandlingen eller beskär en enstaka bild.

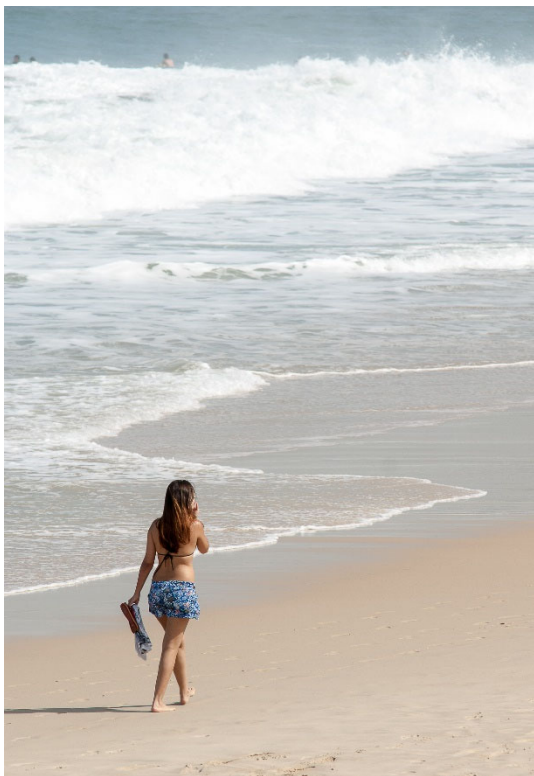

Bild 5 Exempel på panorama, automatgenererat i kameran, från Hammars udde.

Bildutsnitt

Beroende på vilket bildutsnitt du väljer berättar du olika saker. När man fotograferar t.ex. människor kan man prata om miljöbild, helbild, halvbild och närbild. I miljöbilden visar du vilken miljö personen befinner sig i trots att det är personen som är huvudmotivet.

Om du fotograferar en person i hela sin längd kallas det för helbild. Helbild kan du också använda för gruppbilder.

Bild 7 Miljöbild

Bild 6 Helbild

Bild 9 Halvbild

Bild 8 Närbild

Fotograferar du personen beskuren ungefär vid midjan kallas det för halvbild, då är intresset nästan helt inriktat på personen. Och till sist, fotograferar du i princip bara ansiktet kallas det för närbild.

Bildvinkel

Ett annat verktyg du har är att välja kamerans position relativt motivet. Är motivet en person kan du t.ex. fotografera i motivets ögonhöjd, uppifrån eller nerifrån. Och självklart kan du även välja position i sidled för att hitta en så bra komposition som möjligt.

Fotograferar du landskap eller liknande kan du fortfarande välja att rikta objektivet lite neråt för att betona förgrunden, alternativt vinkla kameran något uppåt om det är himlen, trädtoppar eller liknande som är det intressanta. Skulle du ha en drönare har du lätt att skapa ett uppifrånperspektiv.

Bild 10 Fotografera i ögonhöjd

Bild 11 Fotografera ovanifrån

Bild 12 Låg position

Brännvidder

På en systemkamera har du ju möjlighet att ändra brännvidd, oavsett om du använder zoom- eller fasta objektiv. Med en kamera med fullsensor räknas objektiv kring 50 mm som normalobjektiv, objektiv under ca 45 mm som vidvinkliga och över ca 70 mm som teleobjektiv. Har du en mindre APS-C sensor får du dividera med ca 1,6 för att motsvarande brännvidder.

Beroende på ditt val av brännvidd får du olika effekter i din bild. Om du står på samma plats och fotograferar en person med 14 mm så får du en miljöbild med mycket detaljer i bakgrunden. Står du och personen kvar och du byter till 200 mm får du istället en närbild utan detaljer i bakgrunden.

Bild 13 Fotografering från samma plats (bild från Moderskeppet)

Ett annat experiment är att du flyttar dig så att personen blir lika stor på varje bild medan du fotograferar på brännvidderna 24 mm, 50 mm och 105 mm. Då ser man förändringarna främst i bakgrunden. Med den kortare brännvidden kommer bakgrunden långt borta och med den längre kommer den närmare.

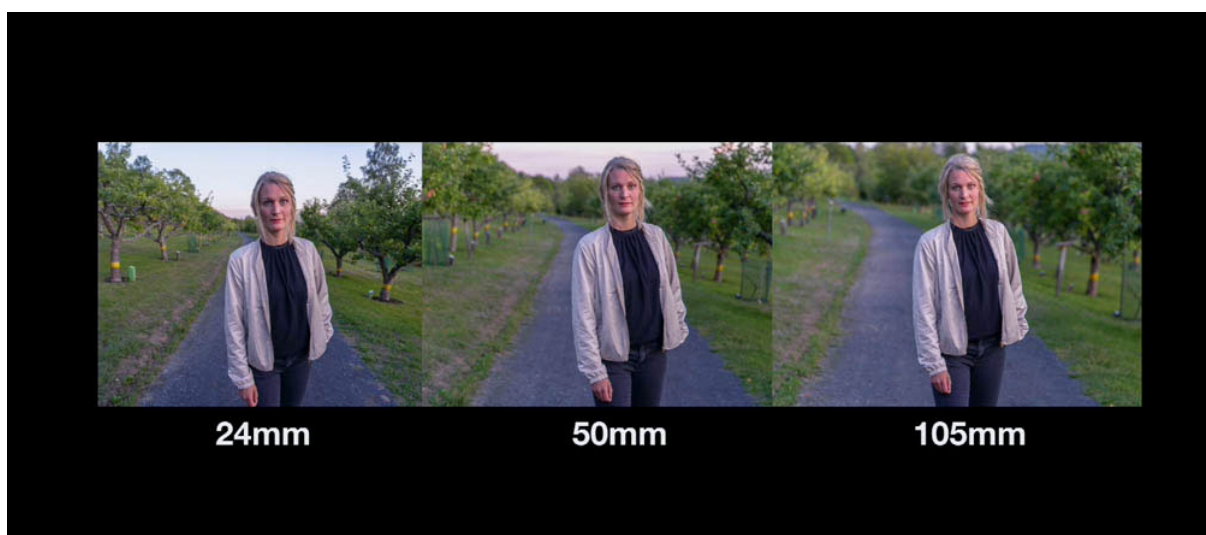
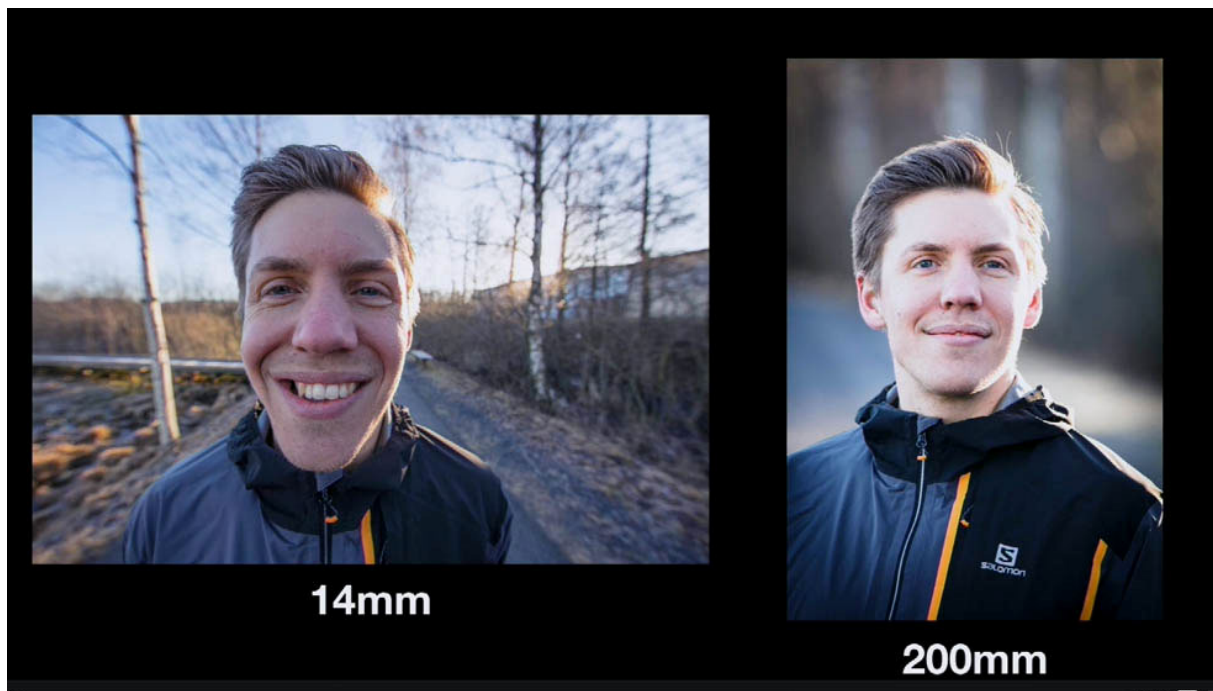

Bild 14 Samma storlek ger olika bakgrund (bild från Moderskeppet)

Med vidvinkelobjektiv skall man kanske inte fotografera närbilder eftersom man får en optisk förvrängning, jämför resultatet med bilderna av samma person taget med 14 mm respektive 200 mm.

Bild 15 Vidvinkel kontra tele för porträtt (bild från Moderskeppet)

Andra aspekter är att det kan vara knepigt att fotografera hemmainteriorer utan att välja ett mer vidvinkligt objektiv, eftersom du inte kan backa ut genom en vägg för att få med allt. Och alla mäklare vet att rummen ser större ut med ett vidvinkligare objektiv.

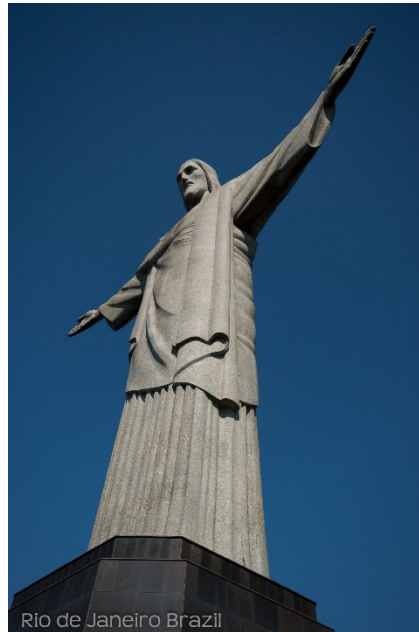
Renodla bakgrund

Ett "verktyg" som du som fotograf har är att försöka renodla bildens bakgrund, då kan du förflytta dig eller motivet, välja en större bländare och/eller använda en längre brännvidd för att få ett kort skärpedjup och "sudda" ut bakgrunden. I bilden nedanför har fotografen bitt personen att sätta sig ner på huk och fotografera nedåt så att en asfaltgång fungerar som bakgrund. Skärpedjupet är dessutom valt så att asfaltens struktur jämnas ut till en grå yta. Jämför resultatet med bilden där motivet står upp.

Bild 16 Renodla bakgrund (bild från Moderskeppet)

Andra sätt att få en lugnare bakgrund kan vara att huka sig ned och fotografera lite uppåt så att himlen bildar bakgrund. Jag exemplifierar med en bild av en känd modell.

Bild 17 Himlen som bakgrund

Man kan ju också mörka ner bakgrunden genom att placera motivet i ljus och bakgrunden i skugga. Ljuset kan vara naturligt eller komma från en blix. I exemplet nedan som är en makrobild används en blix för att lysa upp blomman. Eftersom det är taget med ett makroobjektiv på nära håll får man dessutom det korta skärpedjupet automatiskt.

Bild 18 Makrobild

Ett ytterligare sätt att fokusera intresset och dämpa den omgivande bakgrunden är att använda vinjettering. Det åstadkoms enklast i Lightroom eller liknande produkter. Man kan förstås även använda den optiska vinjettering som man får om man använder en optik som är avsedd för APS-C sensorer på en fullformatskamera, men det kan vara lite svårt att kontrollera. I nedanstående bild har vinjettering använts för att styra intresset till smycket. Observera att effekten helst skall användas med måtta! Den skall helst finnas men inte uppfattas.

Bild 19 Tillämpning av vinjettering

Rum och Ytor

Vad är positiva och negativa rum, respektive positiva och negativa ytor?

Det möjligen förenklade svaret är att ett positivt rum är själva bildytan och det negativa rummet är det som ligger utanför bilden. Här kan man säga att det är fotografen som fyller det positiva rummet och betraktarens fantasi det negativa rummet. Fotografen kan till en del påverka det negativa rummet beroende på hur hen fyller det positiva. Ett vanligt exempel är när motivet tittar ut ur bilden mot det negativa rummet.

Med positiva och negativa ytor menar man istället att det egentliga motivet utgör den positiva ytan och "tomrummet" som omger det är den negativa ytan. Att medvetet använda dessa ytor är ett viktigt "verktyg" i kompositionsådan. "Tomrummet" kan t.ex. vara himlen, vattenyta, snö, husväggar, gräsytor, asfaltsytor m.m.

I exempelbilden med örnen är förstås örnen, och dess spegling, som är den positiva ytan och vattnet den negativa ytan.

Bilden på ekornen visar också positiv och negativ yta, men är även ett exempel på negativt rum (vad tittar han på?).

Bild 20 Användning av negativt rum

Bild 21 Positiv och negativ yta

Bild 22 Både ytor och rum

Klassiska kompositionsregler

Så var det dags att gå in på de egentliga kompositionsreglerna.

Skikt eller lager

En bild kan egentligen ha hur många skikt som helst men de viktigaste är kanske förgrund, motiv och bakgrund. Tanken är ju då att förgrund och bakgrund skall hjälpa till att presentera själva motivet och t.ex. skapa ett djup i den tvådimensionella bilden.

Här kommer några exempel. I bilden på killen på vargen är varghuvudet förgrund och träden och himmelen bakgrund. Och i landskapsbilden kan man kanske se upp till fem skikt.

Bild 23 Illustration av förgrund, motiv och bakgrund

Bild 24 Landskapsbilder med flera skikt

Tredjedelsregeln

Den så kallade "tredjedelsregeln" är kanske den vanligaste kompositionsregeln som fotointresserade kommer i kontakt med. Regeln är föredömligt enkel, man delar bilden i tre lika delar på längden och tre lika delar på höjden så att man får nio lika stora rektanglar. Idén är att placera bildens viktiga element på de bildade linjerna eller där linjerna korsar varandra. Vi kan annars ha en tendens att placera motivet i mitten, med hjälp av tredjedelsregeln kan man ofta få en mer attraktiv komposition.

I flera kameror kan man ställa in så att man ser detta rutnät direkt i sökaren, annars kan man få upp det i bildbehandlingsprogram som Lightroom m.fl.

Bild 28 Tredjedelsregeln

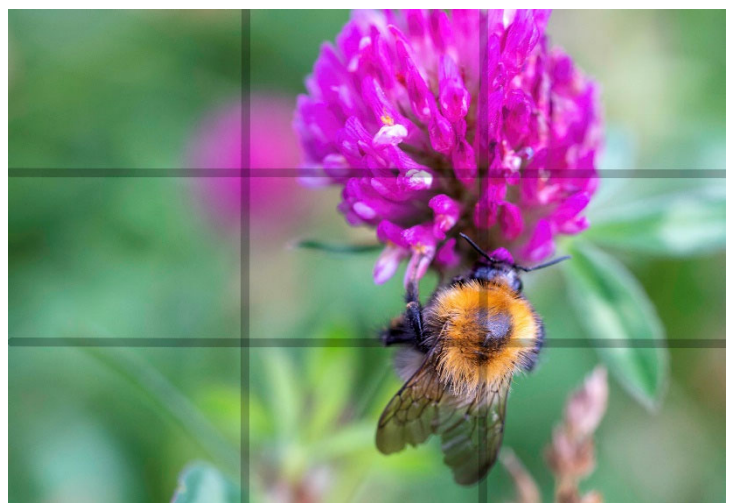

Bild 27 Tredjedelsregeln

Bild 26 Tredjedelsregeln

Mittposition och Symmetri

Trots att tredjedelsregeln pekar på att inte sätta motivet i mitten så kan man förstås ändå göra det, kombinerar man det med lite symmetri kan man få en välbalanserad bild. Och bilderna kan vara symmetriska längs en horisontell eller vertikal linje eller båda.

Bild 30 Ganska symmetrisk

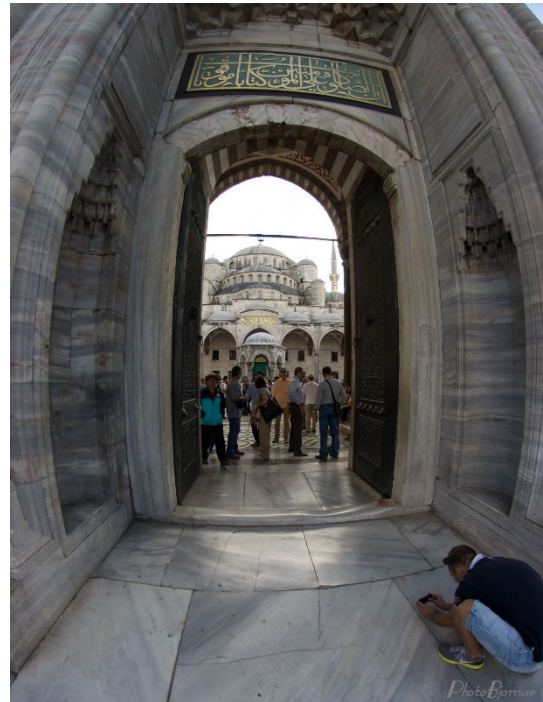

Bild 31 Symmetriskinramning med fisheye

Bild 29 Symmetrisk i två ledler

Balans

En av de viktigaste aspekterna är att ha en välbalanserad bild. Varje objekt på bildytan har en "tyngd" som kan placeras så att vår gärna uppfattar att de på något sätt balanserar varandra. Man kan även prata om symmetrisk balans och asymmetrisk balans.

Men ett av de viktigaste misstagen som skapar obalans är nog en (oavsiktligt) sned horisont! Det väcker oro hos betraktaren. Man kan förstås ha en sned horisont om den uppfyller en medveten idé.

Bild 34 Sned horisont, inte bra!

En symmetrisk balans tog jag även upp i föregående avsnitt och det kan ju uppnås genom något som liknar en spegelbild. Men det kan även uppnås genom att två delar av bilden "väger upp" varandra.

Bild 33 Symmetrisk balans

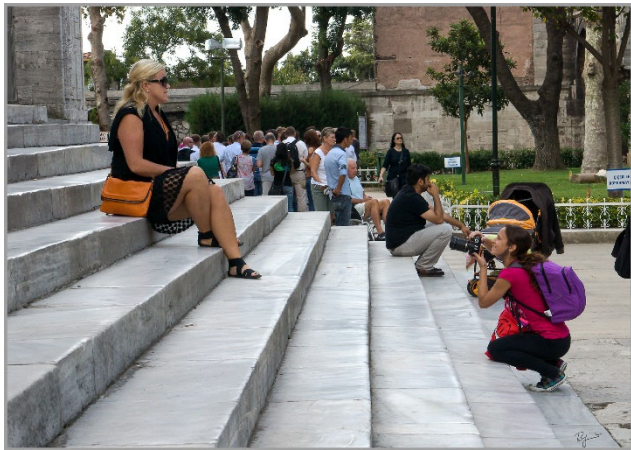

Bild 32 Symmetrisk balans

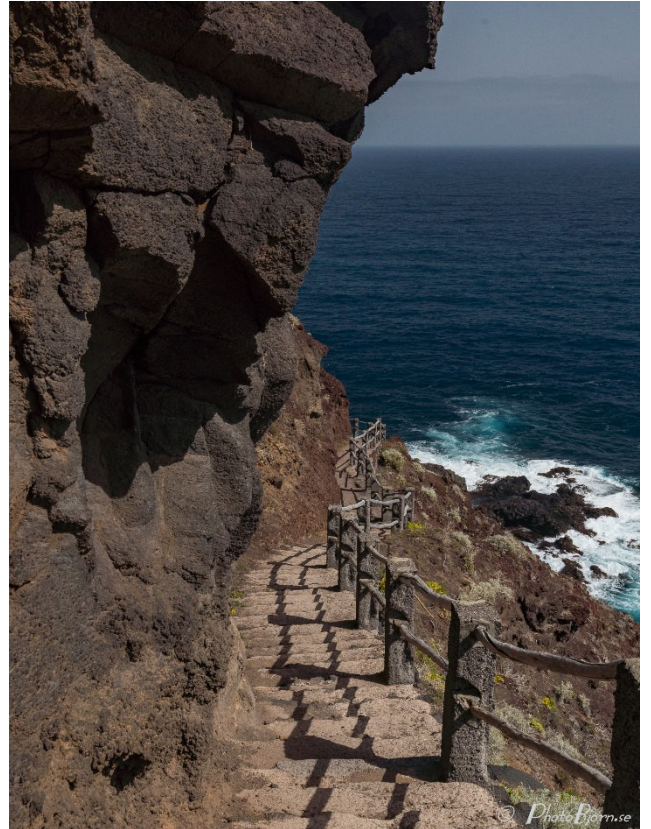
Asymmetrisk balans uppstår genom att två bildelement balanserar varandra på andra sätt, t.ex. kan något i förgrunden balanseras av något annat i bakgrunden eller att en mörk yta balanseras av en ljus yta. Möjligheterna är oändliga!

Bild 37 Asymmetrisk balans, blomman balanseras mot fontänen

Bild 35 Asymmetrisk balans, fotografen balanseras av sitt motiv

Bild 36 Asymmetrisk balans, de ljusa vågorna balanseras mot det mörka berget

Ledande linjer

Att använda mer eller mindre raka linjer för att leda ögat in i bilden är en klassisk kompositionsregel. Järnvägsspår och långa bryggor ut i vattnet liksom vägar och byggnader är vanliga exempel. Se nedan. Men se upp för bilar och tåg!

Bild 41 Ledande linjer, gata.

Bild 38 Ledande linjer, byggnad

Bild 40 Ledande linjer, byväg

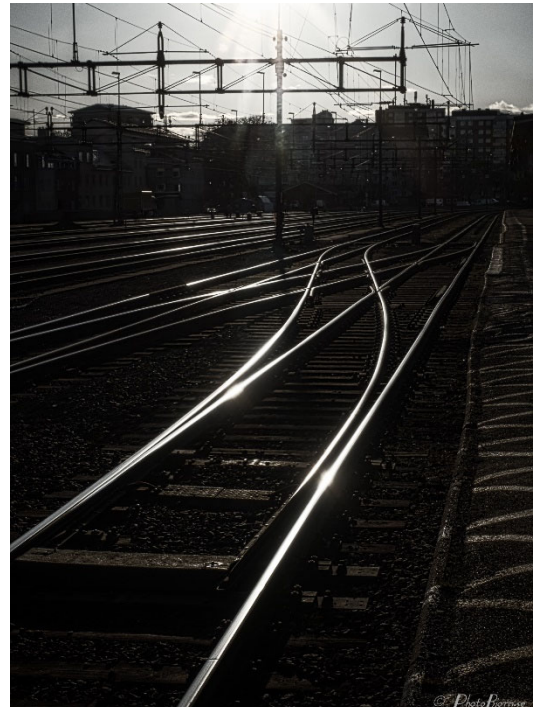

Bild 39 Ledande linjer, järnväg

Kurvor

S-kurvor och C-kurvor

I landskapsfotografering är S- och C-kurvor vanliga. De ger ofta ett lugnt och harmoniskt intryck. Bland floder, vägar, strandlinjer och ibland arkitektur hittar man ofta motiv i dessa fall.

Bild 42 Exempel på S-kurva

Bild 43 Exempel på S-kurva (foto Ansel Adams)

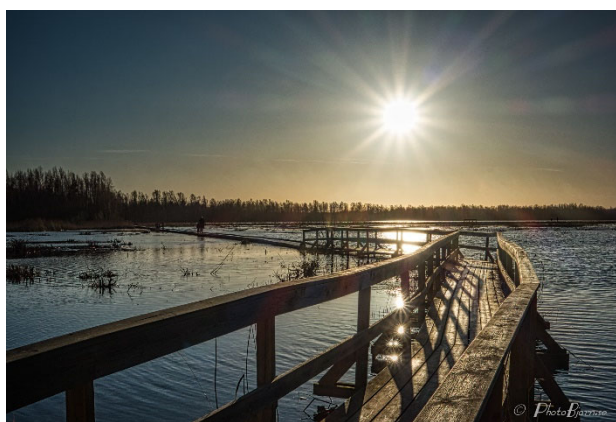

Bild 44 C-kurva i Mariebergsskogen

Bild 45 C-kurva i strandlinje

”Udda”-regeln

Det finns en regel som säger att det helst skall vara ett udda antal motivobjekt i en bild, typ tre istället för två eller fyra. Det kan ju verka lite udda! Men det är tydligen så att våra hjärnor uppfattar tre äpplen som lugnare än fyra! Kolla själv.

Bild 48 Udda eller jämnt? (Bild från Moderskeppet)

Bild 46 Tre

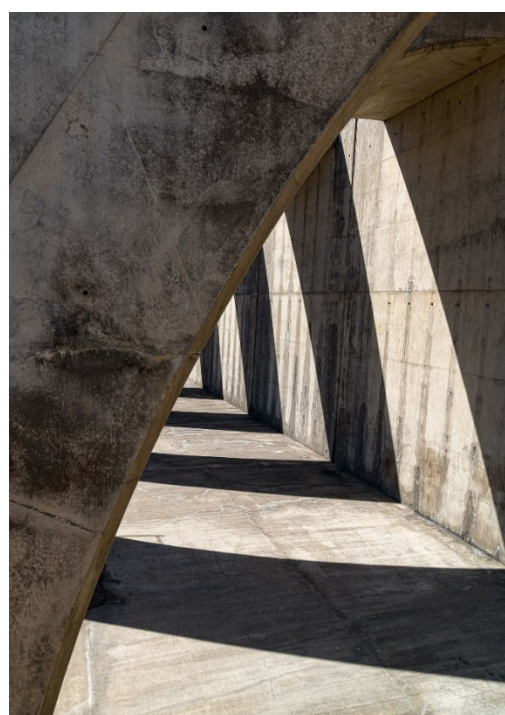
Bild 47 Tre uppblåsta

Geometriska former och mönster

Geometriska former kan användas för att skapa intresse i en bild, det kan vara kvadrater eller rektanglar, trianglar och cirkclar och allting däremellan.

Bild 51 Trianglar?

Bild 50 Mera trianglar

Bild 49 En rektangel med kvadrater

Bild 53 Cirkulära former

Bild 52 Ännu en triangel

Inramning

Det kan ofta vara effektivt att rama in motivet på olika sätt. Man kan använda olika typer av portaler, dörrar mm. Eller blommor eller moln som i bilderna här nedanför!

Bild 55 Blomsterinramning

Bild 54 Inramning av moln

Bild 56 En annan sorts moln

Riktning

Det finns en kompositionsregel som säger att det blir bäst med en orientering vänster till höger! Eftersom vi läser från vänster till höger. Men då är det antagligen även kulturellt betingat eftersom inte alla läser på det sättet.

Bild 57 Vänster till höger

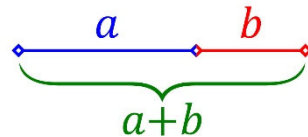

Bild 58 Vänster till höger

Gyllene snittet

Att förklara det gyllene snittet är lite mer komplicerat även om det har använts i årtusenden och dessutom återfinns i naturen omkring oss på de mest oväntade ställen. Gyllene snittet bygger på de så kallade Fibonacci-talen, en talföljd där varje nytt tal är summan av de två föregående, dvs: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21 ...

Själva snittet definieras av att det är delningen av en sträcka, så att kvadraten på den större delen är lika med produkten av den mindre delen och hela sträckan. Enkelt? Räknar man ut förhållandet a till b i figuren nedan så blir det 1:1,618033988... att jämföra med tredjedelsregelns förhållande 1:2.

$a+b$ is to a as a is to b

Bild 59 Gyllene snittet

Jämför man det Gyllene snittets förhållande till tredjedelsregelns så får man de röda linjerna i figuren nedan. Huvudmotivet skall alltså finnas i någon av de skärningspunkterna. Som synes är inte skillnaderna så stora!

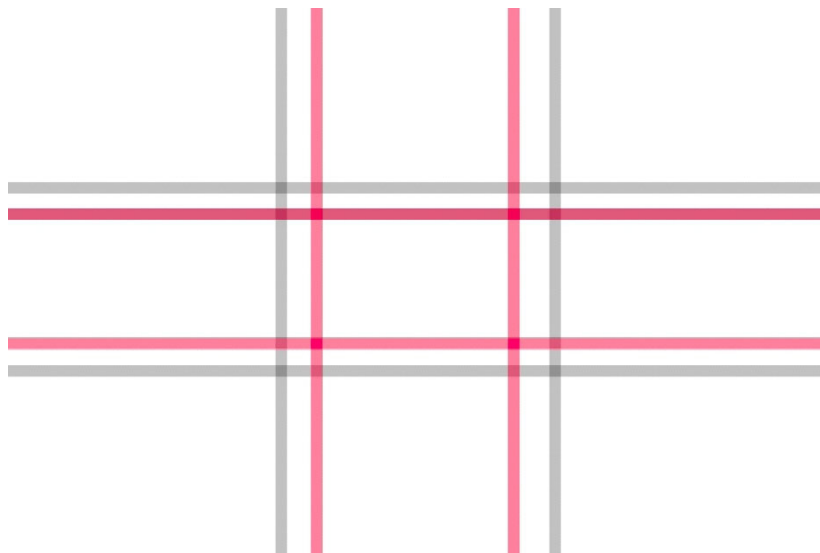

Bild 60 Jämförelse

Ritar man upp den så kallade Fibonaccis spiral så är den inskriven i en figur som består av rektanglar med ytor som motsvarar Fibonaccis talserie och skapar förhållanden som motsvarar 1:1,618033988...

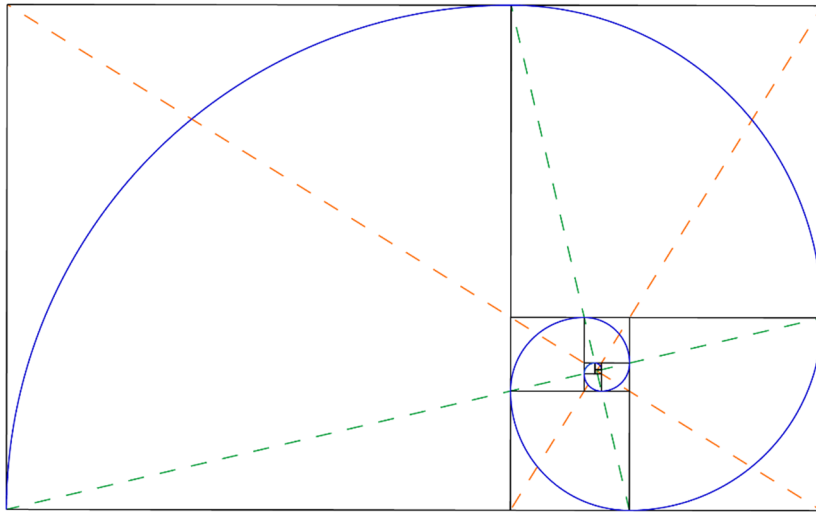

Bild 61 Fibonaccis spiral

En lustifikation som kanske ger en minnesbild av gyllene snittet är nedanstående bild! Ger den en känsla av harmoni?

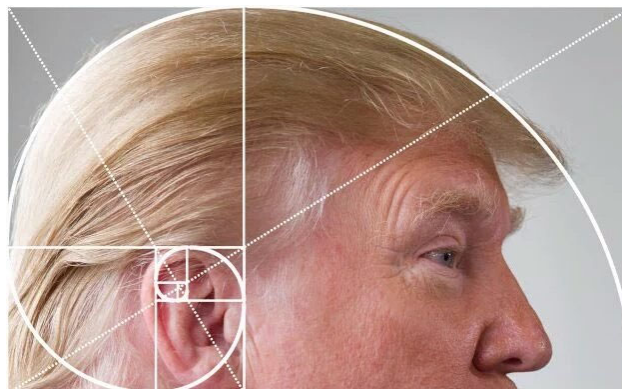

Bild 62 Tillämning?

Slutord

Jag har försökt gå igenom några av de "regler" som finns inom bildkomposition, men långt ifrån alla. Men kanske kan det vara till någon glädje för er i fotoklubben? Dessutom fick jag ju själv en uppfräschning av mina eventuella kunskaper på området.

Jag önskar också att jag kunde säga att jag alltid tänker på reglerna innan jag knäpper av! Men så är det nog inte. Det blir nog först i efterbehandlingen för min del.

Och det egentliga slutordet är förstås:

Behärska regler – bryt sedan mot dem!

/Björn